

लिम्बू भाषाको पाठ्यपुस्तक आनिपानको नेपाली अनुवाद र अध्ययन

रञ्जना चेम्जोङ्ग

परीक्षा क्रमाङ्क : ७२२८०८३/०७५

त्रि. वि. दर्ता क्रमाङ्क : ९-१-१-३५९-२००८

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षाअन्तर्गत
स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको पाठ्यांश नेपा. शि. ५४४ को
प्रयोजनका लागि प्रस्तुत
शोधपत्र

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग
त्रि. वि., कीर्तिपुर

२०७६

प्रतिबद्धता पत्र

प्रस्तुत शोधकार्य नितान्त मौलिक रहेको छ । यसमा उपयोग गरिएका सामग्रीहरूलाई प्रसङ्गअनुसार स्रोत खुलाइएको छ । यस शोधकार्यलाई अन्य कुनै प्रयोजनको लागि प्रस्तुत गरिएको छैन । यसमा उपयोग गरिएका सामग्रीहरूलाई प्रसङ्गअनुसार स्रोत खुलाइएको छ ।

मिति : २०७६/०१/१०

.....

रञ्जना चेम्जोङ्ग

शोधार्थी

निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअर्न्तगत नेपाली भाषा शिक्षा विषयको
नेपा.शि.५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत लिम्बू भाषाको पाठ्यपुस्तक आनिपानको
नेपाली अनुवाद र अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र शोधार्थी रञ्जना चेम्जोङ्गले मेरो निर्देशनमा
तयार पार्नु भएको हो । यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७६/०९/२६

May 9, 2019

.....

डा. केशव भुसाल

(शोधनिर्देशक)

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि. वि. कीर्तिपुर

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

कीर्तिपुर काठमाडौं

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह, चौथो सेमेस्टरको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ रञ्जना चेम्जोङ्गले लिम्बू भाषा पाठ्यपुस्तक आनिपानको नेपाली अनुवाद र अध्ययन शीर्षकमा तयार पार्नुभएको प्रस्तुत शोधपत्र नेपाली शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उपयुक्त भएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

क्र.स	नाम	हस्ताक्षर
१.	प्रा. डा. रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख)	.....
२.	डा. माधव प्रसाद पौडेल	.....
३.	उपप्रा. डा.केशव भुसाल (शोधनिर्देशक)	.....

मिति : २०७६/०२/१३

May 27, 2019

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत लिम्बू भाषाको पाठ्यपुस्तक आनिपानको नेपाली अनुवाद र अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र स्वीकृत गरी अध्ययनका लागि अवसर प्रदान गर्ने नेपाली भाषा शिक्षा विभाग र यस शोधकार्यको शीर्षक चयन चयनदेखि लिएर सामग्री सङ्कलन, शोधप्रस्ताप लेखन, परिमार्जन र शोधपत्रले पूर्णता प्राप्त नभए सम्म उत्साहपूर्वक समुचित मार्गनिर्देश गर्नु हुने शोधनिर्देशक आदरणीय गुरू डा. केशव भुषालप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । शोधपत्रका सम्बन्धमा आवश्यक ज्ञान, सहयोग र हौसला प्रदान गर्नुहुने विभागीय प्रमुख प्रा. डा. रामप्रसाद भट्टराईप्रति म कृतज्ञ छु ।

मेरो शैक्षिक प्रगति र उन्नतिको अभिलाषा राख्नुहुने आमा हरिकुमारी कुरुम्बाड, बुवा भीमबहादुर चेम्जोङ्ग, बहिनीहरू सिर्जना, सुस्मिता चेम्जोङ्ग, भाइहरू सञ्जय, विजय चेम्जोङ्गप्रति सधैं आभारी छु । त्यसै गरी सामग्री सङ्कलन कार्यमा सहयोग गर्नुहुने आत्मीय साथीहरू रूपा, जलन, भीमा, सुनिता, सुर्यमाया, साथै किराँत याक्थुङ चुम्लुङ केन्द्रीय कार्यालयप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

त्यस्तै शोधपत्रको कम्प्युटर टङ्कन र सेटिडसम्बन्धी सम्पूर्ण कार्य गरी सहयोग गरिदिनुहुने डाइनामिक कम्प्युटर सेन्टर, कीर्तिपुरप्रति धन्यावाद ज्ञापन गर्दछु । अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्रको समुचित मूल्याङ्कनका त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, कीर्तिपुर समक्ष पेस गर्दछु ।

शोधार्थी

रञ्जना चेम्जोङ

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

शोधसार

प्रस्तुत शोधकार्य लिम्बू भाषाको पाठ्यपुस्तक आनिपानको नेपाली अनुवाद अध्ययन संग सम्बन्धित रहेको छ । यो शोधकार्य त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र, सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अर्न्तगत स्नातकोत्तर चौथो सत्रको नेपा. शि.५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ तयार पारिएको हो । यस शोधकार्यको उद्देश्य अनुवाद सिद्धान्तको सैद्धान्तिक स्वरूप निर्धारण गर्नु, लिम्बू भाषाको पाठ्यपुस्तक आनिपानलाई नेपाली अनुवाद गर्नु, प्राज्ञिक र परिधीय दृष्टिले आनिपान पाठ्यपुस्तकको व्याख्या विश्लेषण गर्नु रहेको छ ।

यस शोधकार्यका लागि प्राथमिक र द्वितीयक स्रोतलाई आधार बनाएर सामग्री सङ्कलन गरिएको छ । अध्ययनमा लिम्बू भाषाको कक्षा दुईको पाठ्यपुस्तकलाई प्राथमिक स्रोतका रूपमा लिइएको छ, भने शोध प्रतिवेदन, पुस्तक, शब्दकोश, लेखरचना आदिलाई द्वितीयक सामग्रीका रूपमा उपयोग गरिएको छ । साथै शोधकर्ता स्वयम् लिम्बू भाषी भएकाले आफूलाई नै सूचक मानेर सङ्कलित सामग्रीलाई व्याख्या एवम् विश्लेषण गरिएको छ । यस शोधकार्य अनुवादसँग सम्बन्धित रहेको छ । आनिपान पाठ्यपुस्तकमा शब्दार्थ र भावार्थ वा मिश्रित रूपमा अनुवाद गरिएको छ । अनुवादको सैद्धान्तिक स्वरूप निर्धारण गरी भाषा पाठ्यपुस्तकको परिचय र पाठ्यपुस्तक निर्माणका आधार पनि समावेश गरी आनिपान पाठ्यपुस्तकलाई अनुवाद सिद्धान्तका आधारमा नेपाली अनुवाद गरिएको छ । त्यसैगरी विषय क्षेत्रका आधारमा, मानवीय संलग्नताका आधारमा, भाषा प्रयोगका आधारमा, सिप शैलीका आधारमा, माध्यमका आधारमा, आदिमा अनुवादलाई वर्गीकरण गरिएको छ । अनुवादका सम्बन्धमा क्याटफोर्ड, नाइडा, पिटर र न्युमार्कको दृष्टिकोण रहेका छन् । लिम्बू भाषाको परिचय, विशेषता र लिम्बू भाषाको क्षेत्र पनि समावेश गरिएको छ । एउटा भाषामा भएको भाव वा विचारलाई अर्को भाषामा रूपान्तरण गर्नु अनुवाद हो । अनुवाद सिद्धान्तका

आधारमा लिम्बू भाषाको पाठ्यपुस्तक 'आनिपान' लाई मिश्रित रूपमा अनुवाद गरी आनिपान पाठ्यपुस्तकको विश्लेषणमा प्राज्ञिक र परिधीय आधारमा अध्ययन गरिएको छ ।

यस शोध प्रक्रियाबाट सम्पन्न गरिएको शोधकार्यमा लिम्बू भाषाका शब्दहरूको अर्थ, प्रयोग र उच्चारण आदि बारे अध्ययन गरिएको छ । यस शोधकार्यबाट पहिले कहिले नभएको लिम्बू भाषाको पाठ्यपुस्तकको अनुवाद गरी यसबाट नयाँ शब्द वा अर्थको सिर्जना गरियो । लिम्बू भाषाको पाठ्यपुस्तकको शोधकार्यले केही नयाँ शब्दहरूको खोज र अनुसन्धान गरिएको छ । कुनै शब्दहरूको अर्थ नभेटिएको खण्डमा त्यसको भाव अनुसार अनुवाद गरिएको छ । त्यसपछि आनिपान पाठ्यपुस्तक विश्लेषण गर्ने क्रममा प्राज्ञिक पक्ष अन्तर्गत विषयवस्तु, नमुना अभ्यास, चित्र आदिमा राम्रो रहेको छ । शब्दभण्डार, भाषासंरचनामा कमजोरी रहेको पाइयो । परिधीय पक्ष अन्तर्गत स्वरूप वा बनोट, आवरण, अक्षराकार ठाउँ छोडाइ, छपाइ र बाँधाइ आदिमा राम्रो पक्ष रहेको छ । भने कागतको स्तर मूल्य एवम् सुलभतामा कमजोरी रहेको पाइयो । अनुवादले अनुदित पाठ्यपुस्तक सम्बन्धी बोध र अभिव्यक्ति क्षमताको विकास गर्न र लिम्बू भाषाको शब्दभण्डार अभिवृद्धि गर्ने गर्दछ । यस अघि लिम्बू भाषाको पाठ्यपुस्तकमा अनुवाद नभएकाले पनि यो अनुवादले पछि गएर यस्तै अनुवाद र अनुसन्धानमा सहयोग पुऱ्याउनेछ, भन्ने विश्वास गरिएको छ ।

विषय सूची

	पृष्ठ
अध्याय एक : शोध परिचय	१
अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
समस्या कथन	३
अध्ययनको उद्देश्य	३
अध्ययनको औचित्य	३
अध्ययनको परिसीमा	४
अध्ययनको रूपरेखा	५
अध्याय दुई : पूर्वकार्यको पुनरावलोकन र सैद्धान्तिक अवधारणा	६-
पूर्वकार्यको पुनरावलोकन	६
पुनरावलोकनको उपादेयता	१३
सैद्धान्तिक परिचय	१३
लिम्बू भाषाको परिचय	१३
लिम्बू भाषाका विशेषता	१६
अनुवादको परिचय	१७
अनुवादको वर्गीकरण	१९
अनुवादका प्रकार	२०
विषय क्षेत्रका आधारमा	२१
मानवीय संलग्नताका आधारमा अनुवाद	२३
भाषा प्रयोगका आधारमा अनुवाद	२५
सिप र शैलीका आधारमा अनुवाद	२७
माध्यमका आधारमा अनुवाद	२९
कृति प्रकृतिका आधारमा अनुवाद	३०

अनुवादसम्बन्धी विभिन्न विद्वान्हरूका मान्यता	३२
भाषाशिक्षणमा अनुवाद अध्ययन	३५
अनुवादको महत्त्व र आवश्यकता	३६
भाषा पाठ्यपुस्तकको परिचय	३८
भाषा पाठ्यपुस्तक निर्माणका आधार	३९
पाठ्यपुस्तकको प्राज्ञिक आधार	३९
पाठ्यपुस्तकको परिधीय आधार	४१
अध्याय तिन : अध्ययन विधि र प्रक्रिया	४४
जनसङ्ख्या र नमुना छनोट	४४
सामग्री सङ्कलनका स्रोतहरू	४४
व्याख्या विश्लेषण	४५
अध्याय चार : लिम्बू भाषाको पाठ्यपुस्तकको नेपाली अनुवाद	४८
अध्याय पाँच : प्राज्ञिक र परिधीय दृष्टिले 'आनिपान' पाठ्यपुस्तकको अध्ययन	१०२
प्राज्ञिक आधारमा अध्ययन	१०२
परिधीय आधारमा अध्ययन	१०५
अध्याय छ : सारांश, निष्कर्ष र उपादेयता	१०९
सारांश	१०९
निष्कर्ष	११०
सुझाव	११३
उपादेयता	११३
सन्दर्भसामग्री	११५
परिशिष्ट	
व्यक्तित्व	